victor jara

ÖLÜMSÜZ ŞARKI

parantez

Parantez Yayınları

Klodfarer Cad. Dostluk Yurdu Sok. Hacı Bey Apt. No: 10/5 Çemberli^-tst. Tel: 516 82 84

Genişletilmiş ikinci Baskı: Eylül 1993

Kapak Düzeni: Nurcan Zamur Ofset Hazırlık Ağaçkakan Ltd. Şti. Baskı: Can Ofset

Victor Jara

ÖLÜMSÜZ ŞARKI

parantez

ÖNSÖZ YERİNE

KÜLTÜR MOZAYİGİNİN EZGİCİLERİ

Cantadorlar. Latin Amerika şarkıcıları. Büyük bir kültür mozayiğinin ezgicileri. Şair-besteci- yorumcu yeteneklerini toplumsal mücadeleye

adayan ve bunu yaparken de duyarlık olarak doğa ve insan temelinden kopmayan, onu derinleştiren sanatçılar. ..

Latin Amerika’da, 1960'lı yıllardan başlayarak, kıtayı si- ■ yasal planda da dünya kamuoyunun gündeminde tutan siyasal ve toplumsal özgürlük alanlarında zorlu mücadeleler oldu. Bu hareketliliğin getirdiği kültürel değişimin müzikteki en belirgin yansımalarından biri, doğa ve insan temelinden ayrılmayan bir siyasal dışavurumculukla folk şarkıları ve şiir seslendirmeleri olgusu idi.

Kıta halklarının sahip olduğu karmakarışık ama bu nedenle de özgün kişilik, yüzyılımızın ikinci yarısından başlayarak özellikle edebiyat, müzik ve plastik sanatlarda kendini

iyiden iyiye göstermeye başlamıştı zaten. Bu yüzden, kıtasal değerde bir gelenek oluşturan bu sanatçılar kuşağını kıtanın kültürel yapısına göz atmadan tanıyamayız.

Latin Amerika kültürü özgün ve de karmaşıktır. Bu kültür, pek çok batılı incelemecinin belirttiği gibi tüm kıtaya renk veren pek çok kültürün birbirinin içinde eriyerek, birbirini özümseyerek ortaya çıkmış tek rengi olan bir kültür değildir. Bu yanlışı kıtalı tarihçi, antrapolog, müzik bilgini ve . edebiyat tarihçilerinin kaleminden düzeltmemiz olası. Gu-etamalalı romancı ve şair Miquel Angel Asturias, Meksika Üniversitesi Amerika tarihi profesörü Leopoldo Zea, Kübalı müzik tarihçisi ve romancı Alejo Carpantier, Latin Amerika kültürünün birbirleriyle karışarak, birbirlerini özümseyecekleri yerde$_t$ birbirleriyle çatıştıklarını bu çatışma sonucu da daha üstün sayılan kültürün daha bir üst düzeyde yer aldığını ama diğer kültürlerin hiçbir zaman silinmediği görüşünde hemfikir olduklarını çeşitli inceleme ve denemelerinde belirtmişlerdir. Kıta kültürü için herhangi biF bütünlükten söz etmek gerekirse, bu Kübalı ünlü şair ve bağımsızlık savaşçısı Jose Marti’nin dile getirdiği “Nu-' estra America” (Bizim Amerikamız) düşüncesi ve idealini oluşturan kozmik bir bütünlüktür. Kıtadaki kültürler kozmik bir bütünlük ve büyük bir kültür mozayiği oluştururlar ve birbirlerini özümlemeksizin yan yana varolurlar.

İberikli fatihlerin fethinden bu yana birbirleriyle kaynaşmayan ama birlikte çatışarak gelişen ve böylelikle son derece canlı bir yaratım alanı da

oluşturan bu kültür mozayi-ğinin taşlarını da şöyle sıralayabiliriz: a- Maya, Aztek, Tlaxan, Guarani... gibi herbiri yarı kültürel özelliklere sahip yerli halklar, b- İspanya’da doğmuş İspanyollar, c-Sömürgecilerin kıtada doğmuş yasal çocukları olan kreol-ler, d- Yerli ana ve sömürgeci Avrupalı babadan doğma

melezler, e- fepanyollar tarafından mı, yoksa Kuzey Afrika'nın sisli denizin ötelerine yol alabilmeyi göze almış-denizci berberileri tarafından mı kıtaya getirildikleri tartışılan karadereli Afrikalılar.

Bütün bu topluluklar Latin Amerika müziğinde şöyle bir ruh oluşturmuşlardır: a- İspanyolların duygulu gerçekçiliği, b- kıta yerlilerinin sembolizmi, c- Afrika’ nin ritmi ve ezgisel çizgileri bol, temeli doğaçlama olan müziği.

Bu arada halk müziği ise şu şekilde gelişmiştir: Kıtadaki topluluklar kültürlerinin yan yana oluşunun bilincine erdikleri ve belli bir özümseme başladığında, İspanyol enstrümanlarına Afrika davulları ve yerli enstrümanları karışmaya başlamıştı bile. Zenci köleler kıtaya ilk getirildikleri 16. yüzyıldan başlayarak çevrelerindeki müzikle ilgilenmeye başlamışlar, İspanyol baladlarını, Portekiz türkülerini, Fransız sokak danslarını benimsemişlerdi. Wodoo ve kandomble ayinlerine katolik öğeler eklenmeye başlanmış, yine varolan zenci ritimlerine yeni yeni değer kazanmış ‘yerli’ tonları karışmış, clavesler, çıngıraklar, bongolar, çeşitli dayullar, eski vurmalı çalgılar ve daha pek çok enstrümanlar ritmik bir şekilde birbirine bağlanmıştı.

Cantador geleneğinin büyük ölçekte halk müziğinden kaynaklandığı bilinmekle beraber, çağdaş Latin Amerika müziğinin kaynaklarından olan Vilancicos: Latince sözlü, katolik dinsel şarkılarla da yakın bağı olduğu kıtalı müzikologlarca belirtilmektedir. Bu bağdan doğan etkiler, bu geleneğin klasikleşmeye yüz tutmuş Violeta Parra, Ata-hualpa Yupanqui gibi adlarından Amaury Perez, Alejandro Garda gibi yenilerine v arınc aya dek görülmektedir.

Kıtada müzik akımları da oluşturmuş bu gelenek, çeşitli ülkelerde çeşitli adlarla gelişmiştir. Şili’de Nueva Cancion (Yeni Şarkı), Küba’da Nueva Trova (Yeni Türkü) gibi.

Bu müzik hareketi kıtalı pek çok büyük, çağdaş şairin şiirlerini dize yapılarını zorlamadan, ezgiselliklerini halk müziğinin anonim ve primitiv ezgiselliği içinde tutsak etmeden seslendinniştir.

Bu mücadeleci geleneğin önemli adlarından biri olmuş, Şili'li Yeni Şarkı hareketinin başlıca kurucularından Vic-tor Jara için burada söyleyebileceğimiz pek fazla birşey yok. Onun sanatçı yönlerini kitapta yeralan kendi konuşmalarından daha açık görebilmemiz olası. Ancak kısa da olsa sesinin özelliği için birşey eklemek istiyorum. Onun sesinde tizlik kadar gırtlak ifadeleri de güçlüdür. Sesinin tizliğinde kıyıların canlılık ve egzotizmi, gırtlak ifadelerinde ise And dağları halklarının içine kapanıklığı ve melan-kolizmi güçlü bir • şekilde hissedilmektedir.

Adnan Özer

Chillan Viejo'dan 12 kilometre uzaktaki Quiriquina kasabasında otururduk. Küçük bir kasabaydı. Evimiz bizim değildi, kiradaydık. Altı kardeştik. Et yediğimiz günler bayramdı bizim için. Neden böyle olduğunu bilmiyordum o zamanlar... sonradan öğrendim. Kışlar nasıl da uzun sürerdi. Bitmek bilmezdi bir türlü. Soğuk bizi çok ürkütürdü, yeterince giysimiz yoktu. Çok yoksulduk.

Babam Lonquen'de bir çiftlikte çalışırdı. Meliplla tepelerinde hayvan otlatmaktı işi. Çiftliğin sahibi galiba “Prieto” adında bir adamdı. Evde sık sık “Patron Prieto” diye birinden söz edildiğini duyardım çünkü. Babam okuma yazma bilmezdi. Bizim de okula gitmemizi istemiyordu. “Yanımda çalışıp ev işlerine yardım edersiniz” derdi. Ama annem. biraz okur yazardı. En azından harfleri öğrenmemiz için çırpındı durdu hep. Mutlu olalım diye sık. sık aldatırdı bizi. Onun sayesinde mutlu bir çocukluk yaşadım.

Kendimi bildim bileli evimizde gitar varP\ diyebilirim. Anımsıyorum, çok küçükken de tutkundum müziğe.

Annem çalardı evdeki gitan, biz Şilililerin dediği gibi, “cantador”du. Zaman zaman kasabada düzenlenen partilere, törenlere davet edilirdi. Altı çocuğunun en küçüğü olduğum için yanında beni de götürürdü. Annem çalarken o tahta kutudan .çıkan ezgiler içime işlerdi. Anımsıyorum, o çalarken olduğum y erde taş kesilir, kendimden geçerdim. Sonra, en büyük

zevklerimden biri de gitara dokunmak, yavaş yavaş okşamaktı. Ne hayaller kurardım o zamanlar... Uçsuz bucaksız bir hayal denizine dalar giderdim... Daha sonra evimizin bir odasını okulun öğretmenine kira-• 1 adık. Adam gitar çalıyordu. Ne zevk verirdi bana onu dinlemek! Aslında müzik benim doğamda vardı. Çok yaramaz bir çocuktum. Aradığında kimse bulamazdı. Bir tepenin uç noktasına çıkar, doğanın biçimini, sesini, rengini seyre dalardım.

Bir zaman geçtikten sonra, annem Santiago’da bir lokantanın mutfağında çalışmaya başladı. Olağanüstü yetenekli bir kadındı. Bizi de yanına aldı.

Vega Poriiente’deki restoranda çalışmaya başladıktan sonra eğitimimize daha bir ısrarla eğildi. O sıra üçümüzü okutma olanağı doğdu. Önce Los Nogales mahallesinde otuniuk. Toprak bir evdi. Hepimiz aynı odada yatıyorduk, başka oda yoktu. Ama köyde de durum bundan farklı değildi, yani alışkındık.

Daha sonra Pila’ya taşındık. Annem orda öldü; on beş yaşındaydım. Sonra babam çekip gitti. Ben kardeşim Maria’yla kaldım. Evliydi Maria. O sıralar ticaret lisesinde okuyordum. Annem muhasebeci olmamı istiyordu. Ama onun ölümünden sonra gitmedim bir daha okula. Çok güçlü bir kadındı annem. Ölümüyle aile çözüldü gitti... Korkunç bir dönemdi. Çok küçüktüm, çok acı çektim. Günahtan, tanrıdan, ölüm ötesindeki dünyadan, kısacası

bütün bu şeylerden korkuyordum. San Bernardo Hahiyat Okulu’nda iki yıl okudum. Evet, papaz olmak istiyordum. Ciddi bir işti. Aslında düşünecek olursam, beni oraya iten yalnızlıktı, annemin ölümünden sonra içine düştüğüm o büyük yalnızlık. Çevremdeki dünya kalabalıktı, tıklım tık-lımdı, ama boştu. Kendime başka değerler, başka sevgiler, sözün kısası bu boşluğu dolduracak başka olgular arıyordum. Bütünüyle çalışmakla geçti o iki yıl. Müziği de burada öğrendim. Kilisenin bir korosu vardı, ben de girdim. İki yıl dolmaya başladığında doğal olarak papazlığın çok ciddi bir karar olduğunu anladım. Gerçek anlamda gönüllü değildim, çok başka şeyler itmişti beni oraya.

İlahiyat Okulu’ndan ayrıldıktan sonra bir' hastanede çalışmaya başladım. Bilet kesiyor, kayıt yapıyordum. Çok zevkli bir iş değildi, ama zaten kısa bir süre sonra askerliğim geldi. Ne kadar zor değil mi? İki yıl dünyadan

elini eteğini çekip kiliseye kapanıyorsun, çıkar çıkmaz da doğru askere postalanıyorsun. Başlangıçta ço.k zor oldu, ama zamanla alıştım. Askerliğin ilk günü bütün tabur yıkanıp temizlendik. Bense bedenin günah olduğu bir yerden geliyordum. Aradaki korkunç uçurumu varın siz düşünün. Ama her şeye rağmen kendimi arkadaşlarımın dalgasına kaptırmam zor olmadı. İşte bu yüzden insanda duyguya büyük saygım vardı .. Askerden döndükten sonra Tiyatro Okulu'na girdim. Kızkardeşimin kocasından yani eniştemden sakladık olayı. Adam işçiydi, öğrendiğinde kıyamet koptu evde. Kızkardeşimi üzmemek, daha kötü olaylara neden olmamak için evden ayrıldım. Önceleri okulda saklandım, akşamları bir yere kıvrılıp yatıyordum. Ama çok zordu. Sonunda dayanamayıp müdüre çıktım; bir burs verdiler. Böylelikle bir şeyler alabiliyordum. Ve peynir ekmek yiyordum. Arkadaşım Nelson Villagra'ya

Güney'den bir yiyecek paketi geldiğinde deliler gibi yiyorduk. Hemen Cousino Parkı'na gider hastalanıncaya kadar tıkınmayı bırakmazdık... Günler böyle geçiyordu. Tiyatro Okulu'nda, önce birkaç küçük iş yaptıktan sonra yönetmenliğe başladım.

Yaşamımın büyük bir bölümünü kapsayan bu olaylardan sonra, sanatımın temelini doğa ve insan -köylü- üzerine kunİıam çok doğal değil mi; onlarla kökleşmiş kan bağım var.

Ş^^ININ KÖKLERİ

Salazar yoksul bir işçiydi, şarkı söylerken görmüştü beni. Benimle ilişki kuran diğer insanlardan başka bir davranışla rahatça yanıma gelmiş: “yaşadığım yeri, evimi, çocuklarımı, birlikte olduğum insanları tanımanız beni çok mutlu eder” demişti.

Daveti o kadar doğrudan ve içtendi ki kabul ettim.

Lima dışına kadar minibüsle gittik. Minibüs dopdoluydu. Berrak bir gündü. Coimas’ da indik minibüsten. Gencecik bir kasabaydı Coimas, ona ad verenin dediği gibi Jose Maria Caio’nun halkı. Bir sürü çocuk top oynuyordu. Saat dört sıralarıydı. Yolun kalan kısmını yürüyecektik. Salazar yolda kooperatif çalışmalarından sözetti. Daracık sokaklardan geçerken, içme suyunu, çocuklar için yaptıkları oyun alanlarını anlattı. Birden döndüm, uzakta şehir merkezinin yüksek binaları seçiliyordu. Ev kümeleri tepelerde öbek-leşmişti. Bir bakkalın yanından geçerken ekmekle yumurta aldı Salazar. Ben de çocuklarına çikolata. Sonra yine tırmanışa koyulduk. Hep anlatıyordu Salazar; çoktan tanınmış iki insandık sanki.

Evine geldiğimizde eşiyle tanıştırdı. Yanık tenli, çok heyecanlı, sempatik bir kadındı. “Az önce radyoda dinledim sizi. Şimdi evimde olduğunuza bir türlü inanamıyorum.” diyordu içtenlikle. Hemen kaynaştık ve on bir yumurtadan olma yemeğimizi yedi k.

Çocuklar oynar ve bana oyuncaklarını gösterirken, biz. de her şeyden söz açtık: evlerden, çocuklardan, Peru’dan, Şili’den, mücadeleden vs...

Sonra evlerini gezdirdiler. Yoksuldu evleri. Ama her santime tre karesinde bir kadın ve bir erkeğin emeği görünüyordu. Her köşesinde pek çok zenginin kıskançlık duyacağı insanca bir sıcaklık vardı.

Evlerini gezerken “Sizi evime davet etmeyi hep düşündüm” dedi Salazar. “Bundal\ hiç utanmadım” diye ekledi; çünkü ben onlar için söylüyordum, kendimi onlardan biri gibi hissediyordum.

Davetlerinin beni çok duygulandırdığını söyledim. insan bazen yolundan çıktığını düşünür, başka konplara yönelir. Benim de öyle zamanlarım .oldu. Ama o gün, o evde yaşadığım duygu, bana yaptığım işin çok değerli olduğunu gö sterdi.

Cuzco’da bir kö y kahvesinde bir grup köylüye şarkı söyledim. Şaşkın şaşkın bakıyorlardı bana. Ben ■ de şaşkındım. Onca yıldan sonra onlarla birlikteydim. Şarkılar birbiri ardına sıralanmaya başladı. Şili’yi anlattım, Angelita Huenu-man’ı, bizim tarlalarımızı, toprak reformunu... Fıkralar anlattım, bilmeceler sordum. Bazıları ürkekçe

gülümsüyordu. Güneş yükselmek üzereydi, ilerde Apuri-mac’ın gürültüsü yayılıyord u. Mutluydum. Hani bazen insanın göz pınarları yaşla dolar da akmasın diye uğraşır, ' ben de öyleydim işte. içim mutlulukla doluydu, akıp gitmesin di ye çabalıyordum tüm içtenliğimle. Ş ark ılanm bittiğinde, içlerinden biri yanıma geldi, Quechualar[1]’dan söz etti ve o da bir şarkı tutturdu:

Has munayman Siıwana

Chequiwanayquita

Siıwana

Chequiytatuquspa[2]

El sıkışırken çok duygulandım. ' '

Quechua şarkısını dinlerken yüce duyguları, eskiye safça özlemi, acıyı ve sevinci yaşadım. Şarkı dağ dorukları gibi eski ve ^maklar gibi lirikti.

Bu şarkı duyguları birleştiren bir halat gibiydi, ya da düğümleyen. '

Başka türlüsü de olmaz zaten.

GİTARDAN PLAĞA

Bir plak yaptığım zaman, dinleyemem. Utanırım. Yenmem gereken bir kompleks bu. Gözlemci, inceleyici olmalıyım. Dürüst yanıtlar verdiklerini bildiğim insanların düşüncelerini soruyorum. Bazen çok katı eleştiriler yapıyor, zalimce şeyler söylüyorlar. Ama düzelmenin, iyiye, en iyiye varmanın tek yolu bu. Kişisel değersizlik ve eleştiriye kapalılık insanın en iyiye ulaşmasını engelleyen iki büyük düşman bence. Kendimi radyoda dinlediğimde çok heyecanlanıyorum. İpin ucu kaçıyor, kafam karışıyor.

Plak; “Canto por Trave^ura”[1] yapma fikri bir arkadaşım:-dan gelmişti. Bir gün durup dururken şöyle demişti bana: “Hey, memlekette dinlediğim o canlı, neşeli şarkıları ne zaman plak yapıyorsun?” Bir an düşündüm. Haklıydı. Biz Şili ’liler duyarlı, neşeli insanlardık, mizah yönümüz epeyce gelişmişti.

Bütünüyle. Şili’li, bütünüyle bizim olan bu malzemeyle plak yapmak fikrine benim de kafama yattı. Dahası, Şili’nin yalnızca, davul ve bando olmadığını anımsatmak gereğini duydum. Ülkenin orta kısımlarında ve Güney’de unutulmaması gereken çok şey vardı.

“La Beata”yı[2] bu uzunçalara koymamın nedeni bütünüyle halka ait olması, köye, köylüye özgü bir duyma ve' söyleme biçimini simgelemesindendir. Kendi edebiyatımızın, k endi müziğimizin, kendi folklorumuzun tanınmasına yardımcı olmakla sanırım kimseyi gücendirmedik. İlk kez 1956

yılında, bazı katolik organlan protesto ettiği gerekçesiyle plak yasaklanmıştı. Oysa kimsenin birilerini kızdırmak, gücendirmek gibi bir niyeti yoktu. Bunu anlayamamışlardı.

Ama, Ricardo Palma'nın "Peru Gelenekleri" adlı eserinde gelenek ve göreneklere dokunan pek çok dize yeraldığı halde, hiç kimse, ünlü yazarın kiliseyi darılttığını söyleyemedi.

"Seni Anımsıyorum Amanda" Londra'da bestelediğim bir şarkı. Aslında daha önceden kafamda bir şeyler vardı. Tanıdığım bir işçi çiftin öyküsüydü bu. Onlarla arkadaş oldum, sorunlarını öğrendim, sonra da ayrıldıklarını. İngiliz başkentinde kaldığım otelde gitarımi elime aldım, beste kendiliğinden geldi.

"Chochabambaya Giderim"[3] bir gerilla şarkısı. İnti-Peredo'nun General Barrientos'a yazdığı bir mektuptan esinlenerek yaptığım bir beste.

"Bir İşçi'ye Dua" da yine halkımı işledim. Halkımın gizini tanıyorum.

Büyük bir bölümünün dinsel inançlara fazlasıyla bağlı olduğunu biliyorum. Bu yüzden mücadele eden arkadaşlara daha güzel bir anlatım biçimi yaratmak için bu tür çalışmaya yöneldim.

Amerika'nın bir kaç ülkesine yaptığım son geziden sonra kafamda binlerce düşünce belirdi: ezgiler, dizeler... Çok şey görmüş, çok şey duymuş, Şili halkıyla dayanılmaz bir dayanışma heyacanı yaşamıştım. Aslinda, hep çok şey yapmak istedim ama yalnızca yapabileceklerimi yapmalıyım...

Chono Sanhueza "Neden bizim halkımız için bir şeyler yazmıyorsun?" dediğinde işte böyle bir boşluk içindeydim. Bu, gereksindiğim itici güç oldu ve "Poblacion"[4] adlı plağımın çalışmalarına başladım.

Ben hep elimde sesalıcısıyla çalışırım. Bu plak için, Her-minda de la Victoria'ya, Violeta Parra için yazdığım şarkıya, Luis Emilio Recabarren için yazdığım şarkıya, La Her-mida 'ya, çocukluğumun geçtiği Los Nogales'e ve La Victoria'ya, Cartijo, vs gibi şarkılara ulaşırken hep sesalıcısı kullandım.

Bir çok kişiyle konuştum. El Chono örneğin, bana Aguita de la Perdiz'in öyküsünü anlattı, Conception'da. Yoldaş Maria, Amelia, Norma, Herminda'nın içeri alınışını anlattılar. Dışarıdaki neşeli çocuk sesleri içeri kadar gelirken bir yandan kısık sesle radyo dinliyor, içkimizi yudumlu-yor, bir yandan da laflıyorduk. Yaşadıkları sıkıntıları en ince ayrıntılarına kadar dile getirdiler. Bayan Amelia, bu şehre adını veren Herminda'yı anlatırken, gözlerinden süzülen yaşlara engel olamadı.

İnsanların büyük bir bölümü deneyimlerini, yaşadığı olayları kolaylıkla anlatabiliyor. Ama bazıları zorlanıyor konuşurken, duygularını, düşüncelerini açık açık ifade edemiyor. Örneğin Los Nogales'de insanlarla içten bir diyalog kurmak, güven sağlamak için bir futbol maçı yapmak zorunda kaldım.

Ama halkın yaşadığı sıkıntılar konusunda yeterince bilgi toplamayı da başardım. Bu başarıda Ana arkadaşın yardımlarının payı büyük oldu. Çok çeşitli olaylar anlattı bana.

Şunu söyleyebilirim ki, bestelerimde, benimle kucaklaşmak için kollarını açan halk kadar içten davrandım.

Bu plağın bana kazandırdığı deneyim, şarkı için en iyi okulun yaşam olduğunu anlamam oldu. Ama bu, başkalarının yaşamı, onlarla bütünleşmemek bu tadı bu deneyimi veremezdi.

Halk üzerine pek çok yapıt gerçekleştirilebilir. Ancak, hepsi büyük bir sanatsal ciddiyet ister. Özellikle, ormanın ortasındaki ağacı görmemizi engelleyen entellektüel süslemelerden arınmak gerekir.

İşimden tam anlamıyla hoşnut değilim. Ancak, plak olarak, yaptıklarımın en iyisinin "Açılmış Ellerine Bırakıyorum" (Pongo en tus manos abiertas) olduğuna inanıyorum. Ranquil Çiftçi Konfederasyonu, Aralık ayında beni davet etti. Lonquimay, Chilpaco ve ülkemizdeki çiftçi hareketi tarihinde önemli olayların yaşandığı bölgeleri gezeceğim. "Poblacion" deneyimini diğer alanlara da uygulayarak sürdürmeyi düşünüyorum. Daha önce de söylediğim gibi, biz sanatçılar, müzisyenler için büyük olanaklar olduğuna inanıyorum. Herşey bizim duyarlılığımıza ve kapasitemize bağlı. Bir zamanlar Sierra Maestra'da çarpışan, şimdi "Casa de las Americas"[5] da

yönetici olarak çalışan bir kadının, Haydee Santamaria’nın sık sık tekrarladığı bir söz hatırladım şimdi: “Sadece yaptıkları müziği seven müzik-çiler var, bir de halkı sevenler”.

1 Victor Jara bu deyimi “Süslü Şarkı, Fiyakalı Şarkı" anlamında kullanmaktadır.

2 Dinine düşkün kadın anlamındadır.

3 (Chochabamba) Bolivya’nın önemli şehirlerinden.

4 Ahali, Nüfus, Halk anlamındadır. VJ. bu sözcüğü halk dilindeki “El Pueblo" (Halk) sözcüğü yerine kullanmakla daha kavrama yönelik ve politik davranmaktadır.

5 Küba’nın başkenti Havana’da bulunan ünlü kültür merkezi. Kıta çapında etkinliği vardır.

AİLEM

Uyumlu bir yaşam sürüyorum. Yalnızca sanatta değil, yaşamın her kesitinde işimden aile düzenime kadar. Böyle olmasaydı tuhaf olurdu zaten...

Adı Joan Turner, İngiliz. Yaşamın bana verdiği en güzel şey. Sarışın, ince uzun, mavi gözlü. Güzel, yani ben çok güzel buluyorum. Ballet National’la sözleşmeli olarak gelmişti Şili ’ye. Balerin, bale öğretmeni, kareograf.

Evlilik, dünyanın en güzel olayı. İki insan birbirlerini oldukları gibi kabul edip bütünleşiyorlar. Ama zor, evet çok zor...

İçimiz korkuyla, sıkıntıyla dolu. Bizi böyle yaptılar. Kendimizi savunmak, her zaman haklı olduğumuzu göstermek zorundayız. Ama hepsinin ötesinde Joan ’la çok mutluyum. Bu benim ilk ve son evliliğim.

İki kızım var: Manuela ve Amanda. hiraf edeyim onlara karşı çok zayıfım. Hele Amanda, karıma o kadar benziyor ki... İyi ki de öyle.

Evimde olmaktan mutluluk duyuyorum. Evde olduğum zamanlar, hiç istemem dışarı çıkmayı. Bahçede uğraşırım, temizlik yaparım... Kısacası zaman bulup da yapamadığım bir sürü iş ile uğraşırım.

Rahat ve dayanıklı giysileri yeğlerim. Modayı, evet modayı da severim. Kişiliğimin hafif meşrep bir yanı bu. Latin Amerika havasında, canlı modaya hayranım. Hkel ve saf renkler bende tuhaf duygular uyandırır.

Kadına gelince.. Kadın bir köle değildir. Erkekle eşittir, aynı haklara sahiptir. Kadında sağlık ve yuvaya bağlılık ararken, erkekten bu tür isteklerde bulunmamak onu köle olarak görmekten başka bir şey değildir. Erkek, kadınsız bir hiçtir.

BÜYÜK VATAN: LATİN AMERİKA

İnancım odur ki, yapmam gerekenleri, burada yapmalıyım, yapılacak çok şeyin olduğu yerde. O kadar çok iş var ki... Çok savaşmak gerek daha. Geçmişte ekilen kötülük tohumlarını temelinden söküp çık^malı; para kahramanları toprağımı acımasızca böldüler, ölüm oranı dünyada en çok benim ülkemde yüksek. Umarım, ülkemin ve bütün kıtanın büyük zaferi kutladığı günü görecek kadar yaşarım; herkesin okuma-yazma bildiği, esaretin, sömürünün, Kuzey Amerika Emperyalizmi'nin, demokrasi ve özgürlük maskeleri alnna gizlenen tüm mafyanın toprak altına gömüldüğü günleri umarım görürüm. „

Fakat şu an, Şili'de olanları bilmek istiyorlar Latin Amerika'da; sanatçı ve vatandaş ol^ak onlara olanları anlatmak benim görevim, sorumluluğum... Umarım baş^mm. Ama yalnızca sanatçıyla yetinmelerini istemiyorum. Şili'yi, Şili insanını, halkımı tanımalarını istiyorum. Bunun için de Şili'deki işim izin verirse, seyahat edeceğim. Ünlenmek için değil. Ülkemin gerçeğini yansıtmak istiyorum. Zaten bunun için davet edildim, dünyayı fethetmek için değil. Latin Amerika bizlere ihtiyaç duyuyor.

Özlemlerimiz aynı bir kere. Latin Amerika büyük bir ev olmalı, herkese açılmalı, halen faşist diye damgalananlar var, onları da etkilemeliyiz. Birlik güçlü olmalı. Ne yaptığımızı, nasıl yaptığımızı tartışmak için bütünleşmemiz gerek. Bilincimiz bu yönde olmalı. Biz Latin Amerikalılar, yıllardır entellektüel açıdan kolonileşme çabası içindeyiz. Yepyeni bir çatı

kurmak için birleşmeliyiz. Her ülke kendi yoluna gider. Ama bir takım gelişmelere hazır olunmalıdır, kartlar masanın üzerinde. Bazıları gerillayı seçerler, bazıları demokratik yaşamı. Ama bu çok canlara maloalacak kuşkusuz.

Kendimize yepyeni bir kıta kurarken, biraraya gelen unsurlar, Kuzey Amerika Emperyalizmi'nden kurtulmak için insanımızın sahip olduğu, sürekli yinelenen yaratıcı gücün ürünü aslında. Ve sanatçı, bir işçi olarak, ilerlemeye, yeteneğinin, ustalığının silahını hizmete koymak zorunda. Fidel arasıra, "bir şarkı on nutuğa bedeldir" der.

Bu yeni insanın oluşumunda gerçeklerin açıkça, olduğu gibi söylenmesinden yanayım; gerçeklerden korkumuz yok. Kendimizi ve başkalarını her zaman daha iyiye götürmek için gerçeği anlatıyoruz. Yollarını bizden ayn sürdürenlerin önünde, bizimkilerle bütünleşerek şarkı söylemek istiyorum. Violeta Parıa'dan teslim aldım bu duyguyu. Yapmakta olduğumuz şeylerin kıtasal değeri olduğuna, kitleleri sürüklediğine inanıyorum. Devrimci şarkı, devrimci bir güçtür. Bütün üçüncü dünya ülkelerinde sözü geçen güçlü bir silah...

Devrimci şarkıcı olmanın yalnızca politik şarkılar söylemek anlamına geldiğine inanmıyorum. Devrimcilik, halkımızın değerlerini emperyalizmden kurtarmaktır. Quechua, Mapuche, Aimara şarkılarına büyük görevler düşmektedir kıtamızın bu değişim sürecinde.

İnsanın, insan yaşamının bir yorumcusu olmanın verdiği sorumluluk, yaratıcı bir duyarlılıkla, tarladaki adamın, şehirdeki işçinin hakkettiği en saf ve en temiz olana ulaşmak için, herşeyden önce insanı işlemek gerektiğini düşündürüyor bana.

Sanatçı kelimesiyle çok oynanıyor. Ticarileştiriliyor artık. Benim kafamdaki sanatçı, bağımsız bir yaratıcıdır, böyle olduğu için de doğası devrimcidir. Dünyaya doğallığı, insanı göstermelidir sanatçı. Zulüm rejimlerinin baskısı olmadan, açlığa, savaşa, maruz kalmadan...

Bazen, halkımın gereksindiği 10 şeyi yapabilmek için 10 ayn insan olmak istiyorum. Bu olmayacağına göre, gerçeğe dönüp, olanaklar ölçüsünde

elimden geleni yapabilme uğraşı içindeyim. Sanat, bir uyum mirası değildir. Ancak

uyum, insana yanlışının kaynağını gösterir, olayları incelemeye iter, dilimize daha sağlıklı daha planlı bir yapı getirir. Halkla inilmez, çıkılır. Biz entellektüeller, sanatçılar, sık sık halkın önünde babacan veya Mesihî tavırlar içine gireriz. Bu büyük bir ideolojik yanılgıdır. Bir çok kişi bu söylediklerimi polemik olarak değerlendirebilir. Bazıları da açık bir anlatım olarak yorumlayabilirler. Ama gerçek olan, benim söylediğim. Halkla gerçek kültürel köklerini göstermek gerekir. Yorumcu için bu, kendiliğinden olagelen bir ürün ya da iyi niyetinin bir sonucu değildir. Aksine, sağlam temeller üzerine oturtulmuş, devlet tarafından sub-vansiyone edilmiş güçlü bir organizasyonun ürünü olabilir. İşte bu yüzden ben yalnızca sosyalizmin bizi bu aşamaya getirebileceğine inanıyorum.

Devrimci şarkılarla ticaret yapmıyorum ben. Öyle olsaydı, bugün altımda son model bir arabam, havuzlu bir evim olurdu. Sonra San Remo'ya giderdim şarkı söylemeye. Tam aksi bir tutum içindeyiz biz. Şarkıların devrimcisi olmak, üstü başı yırtık pırtık, bir deri bir kemik gezmek, ahırda yaşamak da değildir. Uyum, prensip sorunudur. İnsan yaşamında ideolojik yön çizmedikçe, kendi içinde uyumu bulamaz.

Ben söylediklerimi yapmaya çalışıyorum. İşçilerle sürekli temas halinde olarak, yakın ilişkiler içine girerek ideolojik açıdan gelişmelerini sağlamaya çalışıyorum. Şarkı halkla benim için iletişim kurmanın bir yolu. Bir tür bütünleşme arayışı. Daha iyi olma çabası. Halkın ruhunu gerçekten yorumlamak isteyen biri, önünde çok uzun bir yol bulur. Bu yol, kişisel çelişkilere çözüm aramanın değil, başkalarına yararlı bir insan olmaya çalışmanın arayış ve buluş yolu olmalıdır.

Çamaşır yıkayan kadının, saban süren, madene inen, denize ağ atan adamın, kendi eşinin, çocuklarının, iş arkadaşlarının dostu olduğunu hissetmelidir insan. Bizi şarkıların yanında, daha iyi, daha insanca bir yaşam kurma isteği özlemi de birleştirmektedir.

Ben üniversiteye gidemeyenler, zor koşullarda çalışanlar, aldatılan insanlar için söylüyorum. Yani 'halk' için.

COMP^ANERO

Aşağıdaki metin, Martin Smith'in yönettiği ve Victor Jara'nın yaşam hikâyesini anlatan 'Companero' adlı fümin tam metnidir; Victor Jara'nın dul eşi Joan Turner'ın David Nadel'la yaptığı konuşmanın metni.

Victor Jara 28 Eylül 1938'de doğdu. Şili'nin en tanınmış halk şarkıcılarından biriydi. İngiliz asıllı karısı Joan Tumer eski bir dansçıdır. Manuela ve Amanda adında iki çocuğu var.

Joan:

11 Eylül'de Şili'deki olayları yaş^mş olanlar ya da tanık olmuş olanlar, bizim hissettiklerimizi hissedenler faşizmin gerçekten ne demek olduğunu bilirler, hayatları baştan aşağı değişir diye düşünüyorum. En azından benimki değişti. 11 Eylül'den önceki insan değilim artık, kendimi değişik bir insan olarak düşünüyorum. Yapabileceğim tek şeyin yaşamayı sürdürmek ve insanlara yaşadıklarımızı, özel hayatımızı ilgilendirenleri bile anlatmak olduğunu du-yumsuyorum. Böylece insanlar, bunun insanlık için ne demek olduğunu anlayabilirler. Burada kendi adlarına konuşamayan suskun Şili halkı adına da konuşuyorum.

Victor, Şili'li bir çiftçiyle Şili'li bir halk şarkıcısının oğluydu, gerçek bir halk şarkıcısının demek istiyorum... Annesi gitar çalardı ve hasat şenlikleriyle cenaze törenlerinde şarkı söylerdi. Şili'li köylüler ölenlerin

ardından kutlama yaparlar. Ailesi çok ama çok yoksuldu. Çiftçilerin gerçekten derebeylik koşullarında yaşadığı o büyük çiftliklerden birinde yaşıyorlardı. Maaş filan aldıkları yoktu, un ve meyveyle ödeniyordu emeklerinin karşılığı. Çok az meyveyle. Her aile çamur ile saman karışımından oluşan adobi'den evlerde otururdu. Victor'un çocukluğuna ilişkin anımsadığı en eski anı yataktan fırladığı gibi evin yanıba-şındaki hendekte ayaklarını yıkayışıydı. Yakacak odun bulmak, ateş yakmak ve kahvaltı için çay suyu ısıtmak gibi şeyleri de anımsıyordu. Victor yılda bir et yiyebildiklerini anlatırdı. Ne şenlikti o! Tam bir fiesta!

Bunlar çocukluğuna ilişkin anımsadığı en eski şeylerdi, yaşadıkları hayatını böylesine cansıkıcı olduğunu sanmıyorum, çünkü annesinin hayat dolu çoşkulu bir insan olduğunu söylerdi her zaman. Annesinin kişiliği, yaşamı yaşanmaya değer kılıyordu. Sefaleti katlanılabilir ■ hale getiriyordu. Victor ondan bahsederken bunları anlatırdı. Aile, kendilerine bir gelecek kurmak için Santiago'ya göçmeye karar verdi. Ve tabii, Santiago'da durumları daha da kötüleşti. Köyden göçüp kent yoksulluğunun içine gelmişlerdi. Ama Victor'un annesi çok çalışkandı. Çalıştı çabaladı ve taze sebze meyvenin satıldığı bir pazar yerinde bir tezgâh açmayı başardı. Herkes tanırdı onu; Senora Amanda. Çok sıcakkanlıydı, sokulgandı. Victor 13 yaşındayken Senora Amanda öldü ve onun ölümünden sonra aile yavaş yavaş dağıldı. Victor, neredeyse tamamen kendi haline bırakılmıştı. Yoksul bir aile yanına aldı onu, yatacak bir yer verdiler. Artık karnını doyurmak için para kazanmak zorundaydı. Pazar yerine sebze çuvalları ve paketleri taşımaya başladı. Ancak ucu ucuna idare edebiliyordu, yani hiçbir zaman yeterli yiyecek olmuyordu. Bu sadece Victor'a özgü bir durum değildi. Herkes için geçerliydi bu durum.

Şili'de, 1968 yılında, her 36 dakikada bir çocuk açlıktan, her 1000 bebekten 86'sı daha bir yaşına gelmeden ölüyordu. Victor Jara, eğitimini sürdürme şansı bulan birkaç köylü çocuğundan biriydi. Tiyatro eğitimi almak için üniversiteye girebildi.

Joan:

Çocukluğunu içiçe geçirdiği insanlar gibi olmak isteyebilirdi. Ama, Victor'un çocukluğunun izlerini kişiliğine derinden kazıdığını, yaşadıklarından derinden etkilendiğini sanıyorum. Onun için onlar gibi

olmayı istemedi. Tiyatro okulunda bile hep yeni şeylere girişti. Çünkü tiyatroya girmeyi, insanlara Şili'deki yaşamı, Şili'deki köylüleri anlatmak istiyordu.

Latin Amerika'nın diğer işçi ve köylüleri gibi Şili'li işçiler ve köylüler de açlıktan, işsizlikten ve yabancı hakimiyetinden kurtulmak istiyordu.

Aralık 1969'da, Sosyalistler, Komünistler ve Radikaller ile öbür üç siyasî parti Unitad Popular adı altında birleştiler. 1970 yılı Başkanlık seçimlerinde fizikçi Dr. Salvador Al-lende'yi aday gösterdiler. Victor Jara, Ailende'nin önde gelen destekçilerindendi.

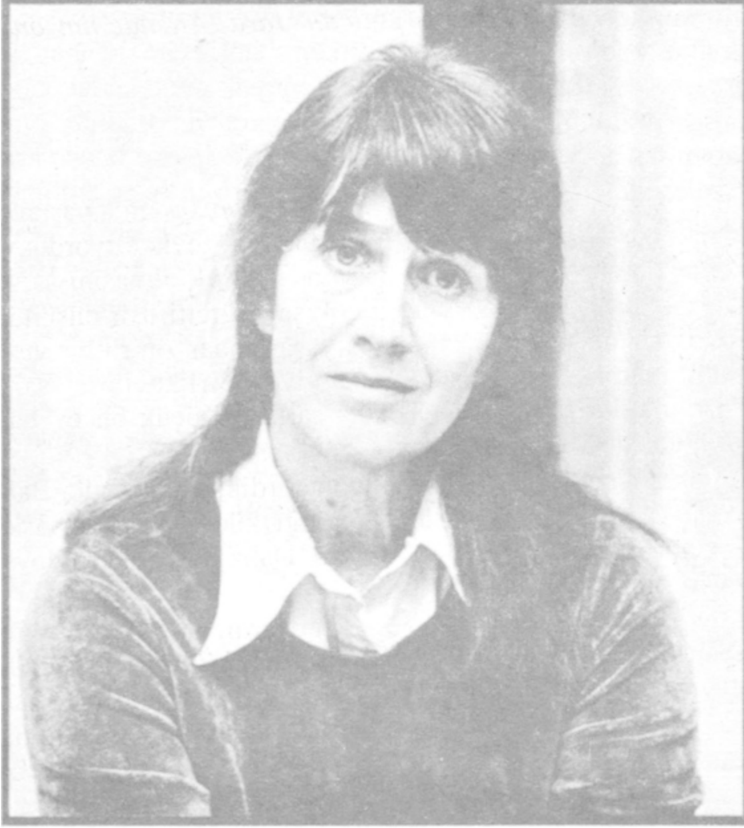
Joan:

Victor'la ilgili söylemek istediğim ilk şey, onunla yaşamın çok eğlenceli olduğudur. Yaşamaktan zevk alıyordu ve çevresindeki insanların da yaşamdan zevk almasını sağlıyordu. Bana, insanlarla ilgili çok şey öğretti. Bir düşünürseniz siz de anlarsınız, geçmiş yaşamından ötürü bir yuva sahibi olmak onun için çok önemliydi. Birlikte bir ev sahibi olma düşüncesine heyecanla sarıldı. Küçük bir ev bulduk ve onu yuvamız yaptık. .

.Evimizin çevresini bahçe halioJ[getiîçlik,.ağaç diktik. Bahçesi, işten eve geldiğinde sığındığı' küçük adasıydı Victor'un. Herşeyde yardımcı olurdu. Daha başka ne söyleyebilirim onun için? Bilmiyorum.

Victor birbirine koşut iki şeyle uğraşırdı, her ikisi de onun için son derece önemliydi. Birisi tiyatro; öbürü de müzik. Tiyatroda çok başarılı bir kariyeri olmasına ve Şili'yi sarsan oyunlar sahnelemesine rağmen, bununla yetinemiyor-du. Çünkü her zaman aynı kitleye, Santiago'da tiyatro izleyen aynı birkaç yüz kişiye hitap edebiliyordu.

Sanırım 1968 yılıydı, müziğin ne denli etkili olabileceğini anladı. Tiyatroyu bırakmaya ve kendini bütünüyle şarkı söylemeye adamaya karar verdiği zaman kelimenin tam anlamıyla bir taahhütte bulunuyordu. Halkın birliği ve toplumsal değişimin hizmetindeki mücadeleye kendini adadı.

4 Eylül 1970'te radyodan seçim haberlerini dinliyorduk. Daha önce Şili'de halk hareketlerinin birçok kereler engellendiğini bilmemize rağmen, tabii ki yine de büyük beklentilerimiz vardı. Kent merkezine doğru yürümeye başladık ve yol boyunca yürürken herşeyin sonunda gerçekleştiğini düşünüyorduk. Zira, büyük malikaneler karanlığa gömülmüştü, panjurları kapalıydı ve ortalıkta bir matem havası vardı. Genellikle kutlamak için o kocaman arabalarıyla sokaklara dökülürlerdi, biip biip biip, anlıyor musunuz.. Bir ümidin olduğunu düşündük, kent merkezine doğru yürümeye devam ettik ve muhteşem bir karnavalla karşılaştık. İnanılmaz bir atmosferdi; birbirini hiç tanımayan insanlar öpüşüyorlar birbirlerine sarılıyorlardı. Gece sabaha kadar şarkılar söylendi, dans edildi.

Sağ kanat güçleri, Ailende'nin başkanlığının Şili Kongresi' nce onaylanmasını önlemeye çalıştılar; ve silahlı kuvvetlerin başı General Schnieder'a suikast yaptılar.

Joan:

Görünüşte, bu siyasî suikastin Şili siyasetiyle doğrudan bir ilgisi yokmuş gibi görünüyordu. Bu, herkes için bir şok oldu. Sanırım bu bir sinyaldi ve insanlar bunu yeterince önemsemediler.

4 Kasım'da Allende'nin Şili Devlet Başkanı olduğu ilan edildi. Aniden, sanki her şey tersine dönmüştü.

İnsan ilişkilerinde büyük bir değişim olmuştu. Değişim olmuştu, zira ilk defa Şili 'deki işçi sınıfının varlığını hissediyorduk. Her şeyde hissediliyordu varlıkları. Bu muhteşem bir şeydi, hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacak bir şeydi bu. Victor bir şarkısında şöyle diyordu: "Eskiden paranız varsa, beyefendi derlerdi size, şimdi sadece çalışmanız yeter, 'Companero' denmesi için size." Şimdi, bu 'Companero' sözcüğünün Şili'li çalışan insan için özel bir anlamı var sanıyorum. Çünkü bu sözcük sizinle yanyana çalışan, sizinle yanı hedeflere ulaşmak için çalışan insan anlamına geliyor. Bir arkadaştan, çalışma arkadaşından daha fazla bir şey bu.

Orta sınıfın bir kısmı, karşı hareketin mi, yoksa Şili işçi sınıfının mı yanında yeralması gerektiğine karar veremiyordu. Victor bir şarkısını da onlar için yazmıştı; "Suya sabuna dokunmadan durma öyle..." Komik bir şarkıydı, kaba bir şarkıydı, bir köylü şarkısıydı ve Victor'u bu şarkıyı söylerken dinlemek yüksek sınıfları çileden çıkarıyordu.

Şili bakırı ülke gelirinin yüzde 70'ini oluşturuyordu ancak bu endüstri ABD'nin kontrolündeydi ve Şilililer bu küçük düşürücü duruma daha fazla katlanmak istemiyordu.

Joan:

Şili'nin kendi bakır madenlerini millileştirdiği 11 Temmuz' dan sonra tüm ülkeyi millî gurur ve heyecan dalgası sımıştı. Bu aşamada, Şili'deki sağ kanat dahi bir kenarda sessiz duramadı/ O kadar popüler bir ölçüydü ki bu, eğer bir kenarda sessiz dururlarsa popülerliklerini daha da yitirirler düşüncesiyle bu kararı onaylamak zorunda kaldılar.

Şili, 16. *yy'da yeni toprak ve altın peşindeki İspanyolfatih-lerinin en son sömürgeleştirdiği Latin Amerika ülkelerinden biriydi.*

19. yy’da Şili’de milliyetçilik hareketleri başladığında, İngiltere milliyetçi hareketi destekledi ve bu ülkeye silah sattı. Kazanılan bağımsızlığın ardından İngiliz sanayisi ülkeye girdi ve Şili, İngiliz ekonomisinin uydusu haline geldi. Nitrat madenlerinden elde edilen kârlarla Londra'da servetler yapıldı. İngiliz hakimiyeti, Birinci Dünya Savaşına kadar sürdü, daha sonra İngiltere'nin yerini Birleşik Devletler aldı. The International Telephone and Telegraph Corporation (JIT) *İngilizlerden Şilili tali şirketi satın aldı.* JIT, *ülkede büyük kazanç sağlıyordu ve Ailende nin şirketi ve ellerindeki gücü almasına engel olmak için Merkezî Haberalma Teşkilatından (CIA) yardım istedi. Başkan Ailende, Birleşmiş Milletler’e başvurdu ve Şili'nin içişlerine yabancı güçlerin karıştığından şikayetçi oldu.*

Joan:

ITI’nin CIA’le suç ortaklığının kesinlikle kanıtlandığı gizli belgelerin varolduğu söyleniyordu. Şili’li büyük iş çevrelerinin Birleşik Devletler’deki güçlerle elele olduğu doğrulanmıştı. Birleşik Devletler’deki hangi güçlerle .. ya çok-uluslu güçler, ya CIA, ya Pentagon ya da başkası, kimse tam bilemez. Ama korkunç bir kumpas vardı ortada, Şili’nin dışındaki güçler tarafından desteklenen bir kumpas.

Orta ve yüksek sınıfın Unitad Popular’a karşı düzenledikleri ilk kitlesel gösteri tencere yürüyüşü oldu. Organize ettikleri bu yürüyüşle yiyecek yemekleri olmadığından yakınıyorlardı. Aslında tam tersiydi; hiçbir zaman yeterli yiyeceği olmayan yoksulların ilk defa yeterli yiyecekleri olmuştu. Yani çok aptalca bir şeydi bu gösteri.

Büyük evlerin olduğu bazı semtlerde, akşamleyin birbirine vurulan tencerelerin seslerini duyabilirdiniz -tıpkı Afrika tam tamlan gibi. Akşam karanlığı çökünce, tencerelerini çalmaya başlıyorlardı.

Bu yaprian ilk gösterilerden biriydi. Çok daha ciddi olanı, kamyon sahiplerinin Ekim 1972'deki tüm Şili ’ yi felce uğratmaya amaçlayan örgütlü greviydi. Gıda ve petrol tedari-ğini durdurmaya çalıştılar. Bildiğiniz gibi, Şili uzun bir ülke. Ulaşım göz önüne alındığında yolların hayatî bir önemini olduğu görülecektir ve kamyon sahiplerinin, şöyle ya da böyle, nakliye monopolleri vardır. Ama tüm bunlara karşın Şili gençliği ve işçi

sınıfı birleşti, gönüllü çalışma örgütleri kurdular ve ülkenin sarsılmasını engellediler. . Hepimiz trenlerle çuval çuval gıda ve gaz taşıdık, dağıttık. Böylece grev başarılı olmadı. Açıkça ortaya çıkan bir şey varsa o da bir ay çalışmamalarına rağmen kamyon sahiplerinin hâlâ çok parası olduğuydu. Tuhaf olan diğer bir şey de, daha önce her zaman yükselirken doların karaborsa fiyatının düşmesiydi. Bu Unitad Popular Hükümetini sona . erdiqnek için çok büyük miktarlarda yabancı paranın ülkeye sokulduğunu ortaya koyuyordu.

1970 ile 1973 arasındaki üç yıl boyunca Victor günde 20 saat çalıştı. Herşeyle ilgileniyordu, sadece müzik yaparak da değil. Maden ocaklarında, fabrikalarda, gecekondu mahallerinde, öğrencilere,çocuklara şarkı söyledi. Gecekondu mahallelerindeki işçiler Victor'a, "Neden bizi m hakkımızda bir kaset yapmıyorsun?" diye soruyorlardı.

Victor, her zaman, sanatçının halkla içiçe yaşaması gerektiğine inandı. Sadece arabanın camından dışarı bakmanın ya da işlikte çalışmanın buna yetmeyeceğini,' sanatçının herşeye katılması gerektiğini düşünürdü.

Derdi ki: "Şu zamanda yaşadığım için mutluyum, mutluyum çünkü eğer yüreğini, aklını ve iradesini halkın hizmetinde çalışmaya darsa insan, yeniden doğmaya başlayan mutluluğu hisseder." ,

1.972'nin sonundaki Yılbaşı gecesi birbirimize sanldığımız ânı anımsıyorum. Zor yıl başlıyordu işte -1973. Ya bu yıl karşılaşacaktık onunla ya da hiç. Onunla derken, krizden bahsettiğimizi biliyorduk. 1973 Maiu - Halk Allende'yi desteklediğini oylnyla gösterdi. Onu ilk seçtikleri zamandan daha çok oy verdiler. Çünkü herşeye karşın, • yoksul insanların daha çok yiyeceği vardı, yoksullar yapmak' istedikleri ama daha önce hiç yapamadıklarını yapabiliyordu, bu gerçekti. Ünitad Popular'ı demokratik oylarla iktidardan indirmenin yolu yoktu. Karanlık güçler, örgütlü güçler gitgide karanlıktan gün ışığına çıktılar. Terörist saldırılar başladı. Her gece Santiago'nun biryerleri bombalanıyordu. Halk, yaklaşmakta olan korkunç şeylere hazırlanıyordu: Her an, bir karşı şiddet hareke tini n olması. bekleniyordu. Örneğin, 29 Haziran. Şili'de ilk askeri darbe girişiminde bulunulan ve 'Tancazo' adı verilen büyük. gerilim anı.. O gün, orta sınıfın arabaları evlerinin önündeydi. Darbe olacağını biliyorlardı. Çocuklarını okula götürmemişlerdi.

Bir küçük ayrıntı. Üniversitede birlikte çalıştığımız birinin kardeşi, Hava kuvvetlerine mensup bir askerden duymuştum. Washingtdn'dan yeni dönmüştü ve şöyle diyordu: "Meraklanma, gelecek sefere, herşey daha iyi örgütlendi..." '

Zorlu geçen■ üç yılın ardından Ynitad Popular'a verilen destek artarak sürüyordu, ama 11 Eylül 1973'te sağ kanat askerî güçler müdahale etti. Saat 3'te iktidarı ele geçirdiler ve Ailende öldürüldü.

Joan:

11 Eylül g ün Ü herhangi bir gün gibi başladı; zaten olağanüstü bir gerilim dönemindeydik. Çocukları okula • götür-

düm. Eve döndüğümde Victor radyoyu dinliyordu ve o anın geldiğini anlaıştık; bu gün herkesin beklemekte olduğu gündü. Valparaison'nun Deniz Kuvvetleri tarafından kesildiğini, Allende'nin sabah erken saatlerde her zamankinden çok sayıda polis eşliğinde Moneda Sarayı'na gittiğini öğrendik. Evde radyoyu dinliyorduk ve askerî harekatın başladığını duyduk. Çocukları almak için telaşla okula gittim. Eve döndüğümde Victor dışarı çıkmaya hazırlanıyordu. O gün, iç_ savaşın dehşetini anlatan bir serginin açılışında Teknik Üniversite'de şarkı söyleyecekti. Bu şartlarda söyleyemeyeceğini elbette biliyordu, ama yine de telefonla Teknik Üniversite'yi aradı. Ona, "Şu anda burada çok sayıda öğrenci var, burada, üniveritede toplandılar." dediler.

Daha sonra, radyodan, tüm işçilerin işyerlerinde toplanması. yolunda acil bir çağrı yapıldı ve Victor üniversiteye gitmek için evden çıktı. Orası, onun işyeriydi. Orda çalışıyordu. Moneda Sarayı'nın bombalanmasından iki saat kadar önce, o gün geç saatlerde eve gelmeye çalıştığını söyledi. Oraya vardığında bana telefon etti ve "Tamam. Sağ salim geldim." dedi. Moneda bambalanmaya başladı. O, Santiago'nun bir ucundaydı. Ben de öbür ucunda. Kısa bir süre sonra büyük bir gürültü duyuldu, bir patlama. Ne olduğuna bakmak için pencereye koştum ve bombardıman uçaklarını -Hawker Hunters- gördüm. İlk üçü bombalarının hedeflerine, dağlara bizim . evimizden daha yakın olan gecekondu mahallesine, bıraktılar. Daha sönra Allende'nin evi bombalandı. Bizim evin dört blok ötesindeydi. Mandy ve arkadaşları bahçede oynuyorlardı. Eve koştular. Panjurları kapattık çünkü savaş gibiydi; patlamalar, bombardıman. Masanın altına gişelerini söyledim, Manuela'yla ben balkondan Allende'nin evinin bombalanışını vemaki-neli tüfeklerle taranışını gördük. Bu hiç de beklenmedik bir şeydi. Beklediğimiz hiçbir şeyle kıyaslanması mümkün olmayan bir şeydi, çünkü silahsız insanlara karşı savaş ilan edilmiş gibiydi. Neyle karşılaşacağımızı tam bilmiyorduk -bir tür askeri darbeyle ya da kargaşayla karşılaşabilirdik, ama böyle organize bir askeri saldırıyı beklemiyorduk. Bombardıman -ne kadar sürdü tam bilmiyorum- sanki yıllarca sürdü, ama bir süre sonra yatıştı. Evlerin üzerinde sürekli uçaklar, helikopterler dolaşıyordu. Garip sesler çıkaran tuhaf bir uçak evimizin yakınlarında sayılabilecek dağları kontrol ediyordu. Daha sonra buranın harekâtın idare edildiği yer olduğunu, harekâtın merkezi olduğunu öğrendik. Doğru muydu, bilmiyorum.

Victor öğleden sonra dörtbuçuk sıralarında telefonla beni aramaya muvaffak oldu. Konuştuk; daha doğrusu ben neler olduğunu anlattım ona ve bir şeyimizin olmadığını söyledim. Sokağa çıkma yasağından dolayı eve gelmesinin zor olacağını, onun için üniversitede kalması gerekeceğini söyledi. Beni çok sevdiğini, cesur olmam gerektiğini söyledi ve vedalaştık. Bu onunla son konuşmamdı. Beklemekten ve askeriyenin ele geçirdiği ve bol bol askeri geçit törenlerinin gösterildiği televizyondan resmî haberleri dinlemekten başka yapacak bir şey yoktu. Evde, kendi evlerine gidemeyen insanlarla birlikteydik. Ben televizyonun önüne çakılmış sürekli haberleri dinliyordum. Sokağa çıkına yasağının kaldırılmasının ertesi günü Victor’un eve gelmesini bekliyordum, ama gelmedi. Üniversitede neler olduğunu öğrenmeye çalışıyordum ama neler olduğunu öğrenmek mümkün değildi; kimse neler olduğunu tam bilmiyordu; en azından benim kontak kurabildiğim insanlar kesin birşey söyleyemiyordu. 12 Eylül Çarşamba akşamı, Teknik Ümversite’nin etrafının sarıldığı, üniversiteye girildiği ve çok sayıda ‘aşın ’nın tutklandığı televizyonda açık"-landı. Hemen, Victor’un hâlâ üniversitede olup olmadığını öğrenebilmek için sağa sola telefon etmeye başladım. Acaba üniversiteden çıkabilmeyi başarabilmiş miydi? Bana, oradan çıkabilmesinin imkânsız olduğunu söylediler. Daha sonra, Victor bana telefon ettiği anda, 11 Eylül Salı günü, zaten üniversitenin etrafının sarılmış olduğunu öğrendim.

Bir süre sonra, üniversitede tutuklananların Şili stadyumuna götürülmüş olabileceklerini söylediler bana. Ertesi güne kadar kesin bir bilgi edinemedim. Perşembe günü öğleden sonra, stadyuma götürülen ve daha sonra serbest bırakılan birisi bana telefon etti. Beni aradı ve Victor’u gördüğünü ve Victor’un bana bir mesajı olduğunu söyledi. Victor, mesajında, stadyumdan çıkmasının mümkün olmayacağını -onu tanımışlardı çünkü- cesur olmam ve kendime ve çocuklara dikkat etmem gerektiğini söylüyordu. O sırada, bu durumun hapis cezası olduğunu düşünebilecek çok sayıda saf insan vardı.

Stadyumda neler olduğunu, aylar geçtikçe yavaş yavaş öğrendim. Çünkü insanlar bölük bölük stadyumdan çıkıyorlardı, serbest bırakılıyorlardı, hatta aylarca orada tutlanlar bile vardı. Böylece olan biteni ilk ağızdan öğrenebiliyordum. Böylece, parça parça öğrendiklerimi biraraya getirerek tüm hikâyeyi oluşturabiliyordum kafamda. O ilk andan itibaren, yani

Teknik Üniversite'nin öğrencilerinin ve profesörlerinin hepsinin elleri kafalarının arkasında bağlanarak yere yatırıldıkları o ilk andan itibaren Victor'un 'düşman' olarak görüldüğünü ve özel hayvanca muameleye maruz kaldığım biliyorum.

Çok cesur davrandığını biliyorum. Tutuklu arkadaşl^mın direnç kaynağı olduğunu biliyorum. Biliyorum, orda da şarkı söylemişti. Orda ona çok işkence yapılmıştı, biliyorum. Ellerini ve bileklerini kırmışlardı ve iki gün sonra da onu öldürmüşlerdi, biliyorum. Stadyumda kaldığı günlerde, daha sonra ağızdan ağıza dolaşan bir şarkı bestelendiğini de biliyorum.

Joan:

18 Eylül günü, sabahın erken saatlerinde, eve, Victor'un cesedinin teşhis edildiğini söyleyen bir genç geldi. Victor'un cesedi teşhis edilmişti, zaten herkesin çok iyi tanıdığı bir yüzdü. Bu çocuk beni almaya gelmişti, Victor'un cesedini alabileyim ve onu gömebileyim diye. Çünkü halihazırda iki gündür oradaydı ve üç gün sonra cesetler alınıp toplu bir mezarda gömülebilirdi. Onunla birlikte gittim, yaşlı, genç yüzlerce Şili'li işçinin, öğrencinini elleri hâlâ arkalarından bağlı cesetleriyle' dolu Santiago Şehir Morgunu gördüm. Makinalı tüfek kurşunlarıyla dolu cesetleri gördüm. Ceset yığınının içinden Victor'un cesedini bulamıyordum. Ofislerin bulunduğu ikinci kata çıktım, burası da sıra sıra cesetle doluydu.

Ve onların içinden Victor'u buldum. Vücudu kanlıydı, çok hırpalanmıştı. Elleri kırık bileklerinden sarkıyordu ve makinalı tüfek kurşunlarıyla dolu vücudu yarı çıplaktı. Yüzü, kan revan içindeydi. Ben-ben cesedini sonunda alabildim, cesedini almama ve mezarlığa gömmeme izin verdiler. Öğrencilerle ve işçi arkadaşlarıyla birlikte ölmekten mutluluk duyduğunu düşündüm.

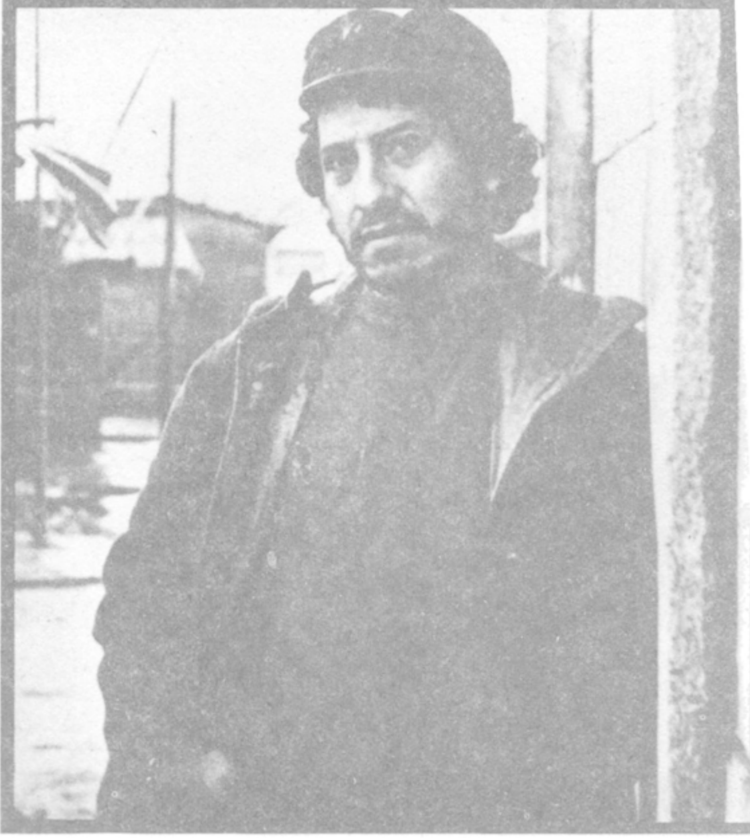
Söyleyebileceğim tek şey, insan, tıpkı benim ve çocuklarımın gördüğü gibi, faşizmin, bir aile için, bizim ailemiz için ve Şili'deki binlerce aile için ne demek olduğunu bu kadar yakından görünce, tüm yaşamı tamamen değişiyor. Manuela, hiçbir zaman, bunları yaşamamış olan bir insan gibi olamayacak. Mandy içinde her zaman bunu taşıyarak, bununla birlikte büyüyecek. Ama, aynı zamanda, yaşadıkları bunca şeyin onlara yaşam hakkında çok şey öğrettiğini düşünüyorum... Bir yönden şanslılar da, çünkü

gittiğimiz her ' yer de yanımızda gerçek dostlar bulduk. Onlar bunu da yaşadılar. Sanının, bu onlar için faydalı bir deneyim olabilir. Ve diğer insanlarla birlikte faşizme karşı durma gücünü bulabilir. Ve diğer insanlarla birlikte faşizme karşı durma gücünü bulabileceklerini hissedebilirler. Ve bu böyle olacak, bundan eminim.

İng. Çev: Osman Çakmakçı

ŞARKILAR

Bu bölümde yer alan şiirlerin müzikleri Victor Jara tarafından yapılmıştır

MADENCİNİN ŞARKISI

Cancion del Minero

Gider,gelir, iner, çıkarım bunların hiçbiri kendim için değil madenciyim ben madene giderim ölüme giderim madenciyim ben.

Kazar, çıkarır, terler kananın herşey patrona gider -bir damla acı olsun değil madenciyim ben -madene giderim . ölüme giderim.

Görün, duyun, düşünün, ağlayın

bunda ne kötülük var

her şey yolunda gidiyor

madenciyim ben

madene giderim

ölüme giderim

madenciyim ben.

1962

BİBERCİK

El *Pimiento*

Pampanın ortasında

bir bibercik yaşar

güneş ve rüzgâr büyütür onu

güneş ve rüzgâr.

Taçiandırmış toprağı yaşar bibercik ay ve rüzgâr gözetir onu ay ve rüzgâr.

Çiçeklendiğinde dalcık.lan kırmızı bir yalım gibi yayılır etrafı kızıla boyanır.

Duyurmaz nasıl emek verdiğini ararken gece gündüz toprağın altında öğütülmüş yiyeceğini.

Kuzeyin kırmızı biberciği ilerler dallarının üzgün şarkısı çorakta.

Bir görmelisin çiçeklenişini kırmızı yalım gibi, çünkü bir gün sen yöneteceksin bütün kuzeyi.

1966

SENİ ANIMSIYORUM AMANDA

Te Recuerdo Amanda

Seni anımsıyorum Amanda, ıslak caddeyi, fabrikaya koşmanı hani Manuel'in çalıştı ğı.

Ağız dolusu gülüşünü, saçlarında yağmuru; dert etmeden hiçbirşeyi onunla buluşmaya gidişini, onunla, onunla, onunla.

Beş dakikası . sonsuz yaşamın; beş dakika içinde sirenler çalar, başlar işten dönüş ve sen yürürdün heryanı ışıklandırarak, beş dakikada çiçekler açtırarak.

Seni anımsıyorum Amanda, vurup gitmişti dağlara hiçbir iz bırakmadan, vurup gitmişti dağlara ve beş dakika içinde bir eser kalmamıştı ondan.

Sirenler çalar başlar işten dönüş; pekçoklan dönmezler Manuel' se hiç.

. Seni anımsıyorum Amanda

1968

COCHABAMBA'YA GİDERİM

Cochabamba'ya giderim Cochabamba'ya baylar, şarkı söyler karıncalar, Cochabamba'ya giderim. Inti!

Cochabambaya giderim.

Inti burada,

Inti orada,

Inti kuzeyde,

Inti batıda, saklanıyor CİA'dan Gusanoslar geliyor.

Regis'i öldürmediler, haydi gidelim kardeş!

Ratatata, yitenlere, ratatata, geçip gidenlere, ratatata, şehit oldu gerillalar, ratatata, düşenlere sıçrat kanını, karam! Cochabamba'ya giderim .

1968

Cochabamba: Bolivyanın büyük şehirlerinden biri.

Inti: Gerilla grubu

Gusano: Haydut, kötü insan, solucan. (Victor Jara’nın Bolivya askerlerine verdiği ad.)

Regis (Debray): Fransız gazeteci. Dünyada fokoculuk diye bilinen gerilla ocaklarıyla mücadele’nin kuramcısı. Arjantin asıllı ve Küba dev-riminin en büyük savaşçılarından Ernesto Che Guevara’nın yakın dostu. Guevara’nın Bolivya’da öldürülmesi olayında hataları olduğu tartışılmaktadır.

IRGAT İÇİN DUA

Kalk ve dağlara bak oralardan gelir su, güneş ve rüzgâr.

Anlayacaksın ırmaklar nereye akar, hissedeceksin gönlünün kanadı nasıl dolar.

Kalk ve ellerine bak, yetiş sarıl kardeşine, yürüyeceğiz birlikte, kanımız birleştirmiş bizi, bugünü yarın ederiz belki.

Bırakalım bizi acıya boğan şeyleri,

Getirelim seni efendi kılacak adaleti ve eşitliği.

Es rüzgarı gibi uçurum çiçeğinin.

Tozut ateşiyle silahımdaki merminin.

Bitecek sonunda bu topraklardaki huzurun. Vuralım cesaretin ve gücünle. Es rüzgan gibi uçurum çiçeğinin.

Tozut ateşiyle silahımdaki me^rânin.

Kalk ve ellerine bak, yetiş sarıl kardeşine. Yürüyeceğiz birlikte, kanımız birleşt^rniş bizi. Vaktidir şimdi ' ölüme gidişimizin.

^min.

1969

ÖZGÜR ŞARKI

Canto Libre

Bir güvercindir dizeler yuva kuracak yer arayan; çırpıp ve kapayan kanatlarını uçan, uçan, uçan,

Şarkım özgür bir şarkıdır, armağanlar vermek isteyen kim ellerine sarılırsa, kim istiyorsa ateş etmek.

Bir zincirdir şarkım ne başı ne sonu olan ve buluşur her baklasında dostlarımın şarkılarıyla.

Söyleyelim durmaksızın hep birlikte bütün insanlık için, madem bir güvercindir şarkı hedefe doğru uçan, çırpıp kapayan kanatlarını, uçan, uçan, uçan.

Şarkım özgür bir şarkıdır...

1970

YÜRÜYELİM GENİŞ BİR YOLDAN*

Gelin benimle gelin,

Gelin, benimle gelin, , yürüyelim geniş bir yoldan doğacak yeni bir yazgı birazdan gelin.

Gelin benimle, gelin gelin benimle, gelin toprağın yüreğine, filizlenelim birlikte gelin.

Arkanda öfken, itiyor seni, .

döndüremez hirbirşey geri, bak denize doğru

bir ırmaktır şarkın,

güneş ve rüzgardır,

kuştur, barışı' ileten,

arkadaş, oğlun yürüyor

kardeş, yürüyor anacığın, •

yürüyorlar geniş bir yoldan

sıçrayarak buğdaylardan,

yürüyorlar.

Gelin benimle gelin, gelin benimle, gelin vakti geldi rüzgarın çatlatıyor sessizlikleri, gelin: . .

1971

* Bu şimn müziği Ceiso Garido-Lecca tarafından yapılmıştır. *

AÇ PENCERENİ

Abre la Ventana

Maria...

Aç pencereni,

bırak dolsun parlak güneş

evinin tüm köşelerine.

Maria...

Bir bak dışarıya,

doğmadı bizim yaşamımız . hfilâ,

çevrili gölgeler ve tasalarla.

Maria, bak işte, doğmak bir şey mi, büyümeli, sevdalanmalı

mutluluğa kavuşurum diye.

Hayatın çilesi bunlar, bak gözlerin ışıkla dolu, ellerin bal, ellerin bal.

Maria,

gülüşün açmada

bahçede tomurcuklanan şabalı gibi. Maria,

Maria.

1971

BARIŞTA YAŞAMAK EN GÜZELİ

El derectıo■ de vivir en paz

Yaşamın dürüstlüktür, şair Ho Chi Minh,

Vietnam’ da vurdun yumruğu bütün insanlık için artık toplar dövmeyecek pirinç kanallarını, barışta yaşamak en güzeli.

Uzak-Asya bir yerdir geniş denizden öte orda soldu çiçekler soykırım ve napalmle bir bomba oldu ay feryatları eriten, barışta yaşamak en güzeli.

Ho Amca, bizim şar^kımız saf bir aşkın ateşidir, güvercinin yuvası, zeytinliğin zeytini, ulusal bir şarkıdır zafere dönüştürecek zinciri, barışta yaşamak en güzeli.

1971

ÇALIŞMAYA GİDERKEN

Cuando voy al trabojo

Çalışmaya giderken r

seni düşünüyorum.

Gerçerken mahallelerin sokaklarından seni düşünüyorum.

Bakarken fırıncının camındaki yüzlere seni düşünüyorum,

bilmeden kim bu insanlar, nedir akibetleri? Hayatım, seni düşünüyorum.

Seni günlerimin yoldaşı ve geleceğimin.

Acı saatler ve yaşayabilmenin gururu.

Devir tamamlandığında

ve bir makas gibi

gölgesi yayıldığında

çöken akşamın,

işten dönmek,

tartışmak arkadaşlarla

haklı sorularını bugünün ve yazgının,

seni düşünüyorum.

Hayatım, seni düşünüyorum, seni günlerimin yoldaşı ve geleceğim.

Acı saatler ve gururu yaşayabilmenin.

Bir tarihe başlanıyor bilinmeden nereye varır sonu. Eve vardığında çözememiştim halâ bunu, • ah ne çok seviyoruz uyumayı... Bir tarihe başlanıyor bakalım nereye varır sonu.

1973

AY HER ZAMAN GÜZELDİR

La *luna siempre es mu Linda*

Aklımda babamın yüzü, duvarda bir oyuk gibi, çamurlu lekeli çarşaflar, çalışırken babam, gecesini gündüzüne katarak, sızlanarak, ağlayarak.

(Konuşma)

Anımsamıyorum şanına yaraşır karşılık aldığını altında şu gökyüzünün, ne annemin rahat bir nefes aldığı olmuştur, ne babamın içmediği bir gün.

Melek oyun ediyor, şeytan oyun ediyor, oyun ediyor dünyaya gelmemiş çocuğa, daim yanıyor kandiller, sığınmak gerek birşeylere, paranın çıkacağı yere imanı ödemek için.

Bu ne dehşettir zavallı insana, bütün acıları tarafından yutulmak, çilesi evliya belirtileri.

Ay her zaman güzeldir ve güneş ölür her akşamla.

Feryad ederim işte bu yüzden.

İnanmam hiçbir şeye,

elinin sıcaklığı elimde olmadıkça

feryad ederim işte bu yüzden.

İnanmam hiçbir şeye, insan aşkıyla dolu olmadıkça.

(Konuşma)

Kim susturabilir vuruşlarını çarpan bir kalbin, hele bir kadının ağlayışını bir çocuk getirdiğindedün)'aya.

Kim?

YİTİK[3]

Patikalar aç tepelerde, ayak izlerini bırak rüzgara, bak uçuyor kartal da sessizliğe sığınmaya.

El aparecido Koş, koş koş dur, oraya, buraya, öteye.

Koş, koş, koş dur.

_Koş, geliyorlar seni öldürmeye. Koş, koş, koş dur.

Koş, geliyorlar seni öldürmeye. Koş, koş, koş dur.

Sızlanma hiç üşümekten, sızlanma düş görmekten bir garip gibi duy adımlarını ve kör gibi izle onları

Ödül koymuşlar başına altın tırnaklı kargalar.

Ça^mha gerilmişsin şimdiden kiniyle egemenlerin.

Ayaklanma çocuğu peşindeler, yirmi, bir yirmi daha.

Hayatını adadın ya, görmek istiyorlar öldüğünü.

Koş, koş, koş dur...

* Victor Jara, bu şarkıyı Emesto Che Guevara için, onun Bolivya ormanlarında öldürülmesini izleyen aylarda yazdı.

ISSIZLIKTAN GELİYORLARDI

Venian del desierto Söz ve müzik: Victor Jra

Issız tepelerden geliyorlardı, ve denizden İnsanlık aşkımızdan sözeden yoldaşlar.

Gördüler işbaşındaydı madenci ve balıkçı, Yürekler ge v şedi ve çözüldü yürümek için, Köydeki maden ocağının tarihi ve şehir.

Şarkılar söyl üyordu umut toprağı işlerken birlik. Ölümü bi liyorl ardı ekmeğin sertl iğinden Titredi gönül bunca aşağılanmayla.

Kavallar, davullar ve madeni flütlere.

Issız tepelerden geliyorlardı.

Ve o kitlenin tümü öğrendi, tohumları ekmeyi, herşeyin, ve denizin.

Kardeşlik

ellerimizdeydi artık.

KANATLANSIN HAYAT

Deja la vida volar

Ateş çiçeği taşırsın teninde sunam,* Nazlı bir tiıreyiş baharlardan,

Ah sunam,

koşturur damarlarında bir volkan.

Ve güneş ölecek, ölecek Gece gelecek, gelecek.

Çevir yüzünü benden yana canım,

dudaklımın karışısında dudaklanm,

kanatlansın hayat,

güzel kuş, sunam

Ah, ah, sunam

ah, güzel kuşum.

Kanımda kor gibisin sen sunam.

Harab olayım teninde ben,

güzel kuşum,

kanının ta kuytularında.

Ateş çiçeği taşırsın teninde sunam, bende alev misali yanan, bin yarayı sağaltan.

Şimdi uçalım özgürce, narin kuşum yitime umudunu asla, güzel kuşum,

Sulanırsa yetişecek çiçek, büyüyecek.

Ve güneş dönecek, dönecek.

Gece gidecek, gidecek.

Çevir yüzünü benden yana canım, dudkllarıının karşısında dudkllarım, kanatlansın hayat.

Güzel kuş, sunam,

Ah, ah, sunam, ah, güzel kuşum.

**Bu şarkı sözünde geçen paloma (güvercin) sözcüğünün bizim kültürümüzdeki muadili "suna." olarak uygun görülmüştür.* A.Ö.

n

MANİFİESTO

Şarkı söylemiş olmak için söylemem Ne de iyi bir sesim vardır diye Dertli ve haklıdır gitarım Bunun için söylerim.

Yüreği topraktandır onun Kanatlan güvercinden Emiş bir su gibidir Kutsanmış, mutlu ve çile; çeken.

Bu toprakta yetişti şarkım Violeta'nın dediği gibi Dolu bahar kokusuyla Emekçi gitara.

O ne zenginlerin gitandır Ne de ona benzer birşey Yapı iskelesidir şarkım Onunla yıldızlara çıkılır.

İçlenir şarkım Atarken damarlarda Ölesiye söylerken Katıksız gerçekleri.

Ne uçucu övgüler düzer Ne de ünlü yabancılara benzer Ancak bir falçata gibi keskindir Toprağın derinliklerine iner.

Orada, herşeyin başladığı Ve herşeyin vardığı yerde Söylerim o her zaman yiğit Her zaman, yeni olacak şarkıyı. 1973

ŞİLİ STADYUMU

Beş bin kişiyiz

şehrin bu küçük bölümünde.

Beş bin kişiyiz.

Ne kadar olacağız bilemem şehirlerde ve bütün ülkede.

Yalnız burada on bin el tohum eken ve fabrikaları işleten.

İnsanlığın ne kadarı

açlıkla, soğukla, korkuyla, acıyla,

baskıyla, terör ve delilikle karşı karşıya.

Yittiler aramızdan alnsı uzaydaki yıldızlarca.

Biri öldü, İkincisine vurdular vurdular inanmazdım asla bir insana böyle vurulacağına.

Diğer dördü sona erdirmek istedi bu dehşeti, biri boşluğa atn kendini, diğeri vuruyordu başını duvara, ama hepsinin bakışlarında ölümün işareti.

Nasıl dehşet saçıyor faşizmin yüzü!

Taktıkları yok hiç bir şeyi

demir p^maklıklar arasında yürütüyorlar planlarını.

Kan madalyadır onlara, katliam kahramanlık gösterisi.

İstediğin dünya bu mu tanrım?

Bunun için mi harcadın yararcılığının ve emeğinin yedi gününü.

Tükeniyor ömürler dört duvar arasında, ilerlemeyen bir sayı gibi,

yalvararak ölümün bir an önce gelmesi için.

Birden sızlıyor vicdanım, görüyorum yürek vuruşlarıyla değil, makinaların temposuyla atan akını ve askerlerin ebelerinin sahte tatlılığıyla dolu yüzlerini. '

Ya Meksika, ya Küba, ya dünya?

Nasıl ağlıyorlar bu alçaklığa!

On bin el kadarız artık üretemeyen.

Ne kadarız bütün ülkede? '

Daha kuvvetli vuruyor başkan yoldaşımızın kanı bombalar ve mitralyözlerden.

Böyle vurackl bizim yumruğumuz yeniden.

Kara bir şarkı oldu dilimden dökülenler yansıtayım dediğimde bu dehşeti!

Dehşetti yaşadığım, ölümüm dehşet.

Ezgileri oldular bu şarkının şimdi sonsuzlağa karışan sessizlik ve çığlıklarda nice, nice onlar.

Hiç görmemiştim bu gördüğümü, hissetmemiştim böylesine yürekten tomurcuğun doğacağı anı...

Victor Jara'nın Şili Stadyumu'nda bestelediği son şarkısı. Pek çok versiyonu bulunmazdır. Bu metin Jooan Jara eliyle ulaşan metindir.

VİCTOR JARA’NIN YAŞAMINDAN BAZI TARİHLER

1938 Chillan Viejo’da bir köylü çocuğu olarak doğar.

1957 Şili Üniversitesi korosuna girer. Büyük folklorcu Violeta Parra ile tanışır. Onun şarkılarını öğrenmeye başlar.

1960 Şili Üniversitesi Tiyatro Okulu’nda etkin olarak çalışır.

1958 İlk solistlik deneyi. Şili folklorundan örnekler sunar.

1959 Şilili yazar Alejandro Sievking’in bir tiyatro eserini yönetir.

1961 Şili Üniversitesi Tiyatro Okulu’nda yönetmen ola-

rak çalışmaya başlar. Makyavelli’nin Adam Öldüren Otu

adlı eserini yönetir.

“Senin için Söylemek İstiyorum Güvercin” adlı ilk bestesini gerçekleştirir. Bu eserini Çekoslavakya, Polonya, Bulgaristan, Sovyetler Birliği, Hollanda ve Fransa’da söyler.

1963 İşçiler ve öğrenciler onu konser vermesi için davet ederler. Fabrikalar, sendikalar, okullar, maden ocakları ve tiyatrolarda durmadan söyler. Aynca Şili Üniversitesi Müzik Bölümü’nde resitaller verir. Şili, Arjantin ve Peru televizyonlarına çıkar.

1968 Nunoa Kültür Merkezi’nin Folklor Akademisi Bö-lümü’ne yönetmen olur. Bir folklor grubuyla birlikte Kuzey Şili ’yi gezer. Konserler verir.

1965 Uruguaylı tiyatro yönetmeni Atahualpa del Cioppo ile Bertold Brecht’in bir oyununu sahneye koyar. Arjantin, Paraguay ve Uruguay’a tiyatro turnesine çıkar.

1967 Şili Üniversitesi Tiyatro Okulu’na öğrenim görevlisi olur.

1966 Ünlü yönetmen William Oliver’e Peter Weiss’in Marat-Sade adlı eserini Şili’de sahneye koyması için yardımcı olur. Onu asiste eder. Kübalı yazar Abelardo Estorino’nun Eski Ev adlı eserini sahneye koyar.

1969 Ünlü Şilili müzik topluluğu Ouilapayun’un sanat yönetmeni olur. Yeni Şili Şarkısı Hareketinin öncülerinden olur. Paraların Yazgısı müzik topluluğunda solist olarak söyler.

1968 Kaliforniya ve New York’ta oyunlar yönetir.

1969 Sofokles’in ünlü Antigone’sini ve Megan Teryy’in Viet Rock adlı eserlerini yönetir. Yazar ve şarkıcı olarak Finlandiya’nın başkenti Helsinki ’ye ziyarette bulunur.

1969 Şili Yeni Şarkısı’nın Birinci Festivali’ne “Bir Irgat için Dua” adlı şarkısıyla katılır. Festival Şili Katolik Üniversite’nce düzenlenmiştir.

1970 Berliner Ansamble (Demokratik Almanya) da asistan ve yönetici olarak çalışır. Birinci Latin Amerika Tiyatro Toplantısına katılır. Toplantı Aıjantin’in başkenti Buenos Aires’de düzenlenmiştir.

1971 Halk dansları ve folklor üzerine Şili Üniversite-si’nde seminerler verir. Meksika, Kosta Rika, Kolombiya, Venezüela, Peru ve Arjantin’de resitaller... Yılın en iyi yorumcusu olarak dikkatleri çeker.

1972 Küba’yı ziyaret eder. Küba Televizyonu’nda resitaller verir. Sovyetler Birliği ve İngiltere’yi ziyaret eder. Her iki ülke televizyonlarında resitaller verir. Yeniden Küba’yı ziyaret eder ve Casa de las Ame-ricas’ın Latin Amerika Müziği Toplantısı’na katılır..

1973 Şili Televizyonu'nda program yöneticiliği yapar. Peru'nun başkenti Lima'da resitaller verir.

Çok geçmeden Şili Faşist Darbesi gerçekleştirilir. 12-15 Eylül günleri arasında faşist subaylar tarafından öldürülür.

DISCOGRAPHY:

1959 Solist, "Villancicos Chilenos", Cuncum£n (Odeon-Chile)

1961 Cuncum6n'le Birlikte L.P. "Folklore". (Odeon-Chile)

1962 Solist ve besteci olarak ilk şarkısı "Palomit ve "Cancion del minero". Albüm "Folklore de Chile" Vol. 9 Cuncum6n: Geografia Musical de Chıe. (Odeon-Chile)

1966 L.P. "Victor Jara" (Geografıa). Solist ve besteci olarak ilk albüm.

1967 L.P. "Victor Jara" (Odeon-Chile)

L.P. "Canciones Folkloricas de America". Victor Jara ve Quilapayan (Odeon-Chile)

1969 L.P. "Pongo en tus manos abiertas". (Dicap)

1970 L.P. "Canto libre". (Odeon-Chile) .

1971 L.P. "El derecho de vivir en paz". (Dicap)

1972 L.P. "La poblacion". (Dicap)

Bir çok 45'lik

1973 L.P. "Canto por travsura". (Dicap)

Bir çok 45'lik

Ölkümden sonra çıkan plaklar.

1974 L.P. “Manifesto”. (Transatlatic Records) London.

1975 L.P. “Victor Jara, Presente. (Dicap) Paris.

NOTALAR

Abre la ventana

Words and Music by
VICTOR JARA

Ma - rí - a abre la ven-ta - na
y deja que el sol a - lum-bre por to - dos los rin-cones de tu
ca - sa. Ma - rí - a mi - ra ha - ci - a a-fu - e - ra
que es-tra-vi-da no ha si - do hech - a pa - ra rod-ear-la de som-bras y trist-
ez - a. Ma - rí a ya ves no bas-ta na-cer cre-
cer a-mar pa - ra en-contrar la fe - li - ci - dad. Pa-
so lo más cruel a - bor - a tus o-jos se lle-nan de luz y tus
man-os de miel tus man-os de miel tus man-os de miel.

D. S. al Coda

CODA

Ma - ri - a.

I can see you Amanda

English Words by
HERBERT KRETZMER

Music by
VICTOR JARA

C Em
(1, 2) I can see you A - man - da run-ning in the
(3) I still see you A - man - da smil-ing in the

F B♭
rain. Hur-rying to the fact - o'ry where you're gon-na meet your Man-
rain. Splash-ing in the pud - dles as you run to meet your Man-

C FINE C Em
-uel. Your young mouth full of laugh - ter, rain-drops in your

F B♭
hair, Ev - 'ry foot-step say - ing you will soon be with your Man -

C Am
-uel. Man - uel, Man - uel, Man - uel, Man - uel, Just
Then you

G Bm
five lit-tle min - utes, All of life to live in five sto - len
vanish to the moun-tains, learn to kill, nev - er killed a

F Gmaj7 Fmaj7
min - utes, Then the sir - en sound - ed, call - ing back the
fly, In on - ly five minutes he learned how

Gmaj7 Fmaj7 Em
work - men. As you wan - der home - ward, shim-mering as you
to die. The sir - en is sound - ing, call - ing back the

F Dm F D D.C. al fine
go, Those five time-less min - utes made you flower and grow.
young men, 'Though it calls for - ever Man - uel will not hear.

El pimiento

Words and Music by
VICTOR JARA

VERSE

Dm G Dm

(1) En el cen - tro de la pam - pa viv - e un pi - mien - to.

Dm F G Dm

sol y vien - to pa' su vi - da, sol y vien — to —

G Dm 1 2

Sol y vien - to pa' su vi - da, sol y vien - to. —

2 CHORUS F Gm7 C Dm

— Cuando sus ra - mas flor - ec - en es un in - cen - di - o.

F Gm7 Ral.

tan - to ro - jo que der - ram - a rojo_ ent - er - o. —

ad lib. timing

Dm 1 ad lib. Inst. 2 ad lib. Inst.

rojo_ ent - er - er — o. —

(2) Coronado por la piedra
vive el pimiento.
Luna y viento lo vigilan,
luna y viento.
Luna y viento lo vigilan,
luna y viento.

Cuando sus ramas florecen etc. . .

(3) Nadie lo ve trabajar
debajo 'al suelo.
Cuando busca noche y día
su alimento.
Cuando busca noche y día
su alimento.

(4) Pimiento rojo del norte
atacameño.
Siento el canto de tus ramas
en el desierto.
Siento el canto de tus ramas
en el desierto.

(Chorus) Debe seguir floreciendo
como un incendio
porque el norte es todo tuyo
todo entero,
todo entero.

La luna siempre es muy linda

Words and Music by
VICTOR JARA

Rec-uer-do el ros-tro de mi pa-dre co-mo un hue co

en la mur-all-a, Sába-nas man-cha-das de

bar-ro, pi-so de tier-ra

mi mad-re día y noche trab-ajan-do,

llan-tos y gri tos.

(Spoken) No recuerdo que desde el cielo haya bajado una

cosecha gloriosa ni que mi madre hubiera

D. C. al fine
FINE

tenido un poco de paz ni que me padre hubiera dejado de beber.

Manifiesto

Words and Music by
VICTOR JARA

Yo no can - to por can - tar
ni por ten - er buen - a vo - (o)z
Can - to por - que la guit - a - rra
tie - ne sen - ti - do y raz - o - (o)a

To Coda

tie - ne cor - a - zón de ti - er - ra
y a - las de pal - o - mi - ta,
es co - mo el ag - ua ben - di - ta
san - ti - gua glor - ias y pen - as.

a

D. S.
After V. 1.

D. S. S. *al Coda*
After V. 2.

CODA

Si - emp - re se - rá can - ción nue - va.
Si - emp - re será can - ción nue - va.

(2) Aquí se encajó mi canto
como dijiera Violeta,
guitarra trabajadora
con olor a primavera.

Que no es guitarra de ricos
ni cosa que se parezca,
mi canto es de los andamios
para alcanzar las estrellas,
que el canto tiene sentido
cuando palpita en las venas,
del que morirá cantando
las verdades verdaderas,
no las lisonjas fugaces
ni las famas extranjeras
sino el canto de una lonja
hasta el fondo de la tierra.

Ahí donde llega todo
y donde todo comienza,
canto que has sido valiente
siempre será canción nueva.

Canto libre

Words and Music by
VICTOR JARA

El ver-so es un-a pa-lo-ma que busca don-de an-i-dar,
es-ta-lla y ab-re sus al-as pa-ra vo-lar y vo-lar.

(Guitar bridge)

Mi can-to es un can-to lib-re que se qui-ere re-gal-ar.
A qui-en est-reche su ma-no a quién qui-ere dis-par-ar.

Mi can-to es un-a cade-na Mi can-to es un ca-de-na
Mi can-to es un-a cade-na Mi can-to es
una ca-de-na sin com-ien-zo ni fi-nal.
y en ca-da es-la-bón se en-cuen-tra el can-to de los de-más.
El can-to de los de-más.

(4) Sigamos cantando juntos
a toda la humanidad
que el canto es una paloma
que vuela para encontrar
estalla y abre sus alas
para volar y volar

El derecho de vivir en paz

Words and Music by
VICTOR JARA

G A/G C/G Gmaj7

G6 A G6 A C
El de - re - cho de vi - vir, po - e - ta

Bm G6 A G6
Ho Chi Min, que gol - pe - a de Viet - nam

A C Bm G9/Dbass
a to - da la hu - man - i - dad, nin - gún cañ -

D° Am Am7/G Gmaj7
-ón bor - rar - á el sur - co de tu arro - zal

G6 A G6/B A Em7
el de - rech - o de viv - ir en paz.

1.2.3. 4. G6 A
(2) In - do - el de - re - cho de vi-
(3) Tío Ho

G6 Am Em7
- vir en paz.

(2) Indochina es el lugar
más allá del ancho mar
donde revientan la flor
con genocidio y napalm.
La luna es una explosión
que funde todo el clamor
el derecho de vivir en paz.

(3) Tío Ho nuestra canción
es fuego de puro amor,
es palomo palomar
olivo del olivar.
Es el canto universal
cadena que hará triunfar
el derecho de vivir en paz.

Venían del desierto

Words and Music by
VICTOR JARA

Em Bm D Em F♯m

(1) Ven - í - an del des - iert - o __ de los cer - ros y del mar __
(2) cama - rad - a les hab - lo' __ de nu - est - tra herm - an - dad __
(3) -vier - on al tra - ba - jo __ min - er - o y pes - ca - dor __

Em B A F♯7

__ al cor - azoh se de - sat - o' __ y lar - go' a cam - in - ar. __
__ la hist - oria de la min - a del campo - o y la ci - u - dad. __
__ can - tan - do la esper-an - za la - bran - do la un - i - ón. __

Bm A G F♯7

__ Sa - bí - an __ de la muer - te lo du - ro qu'es el pan.
__ Vi - bró en __ el al - ma tan - ta hum - ill - ac - - i - ón
__ Con cañ - as y tambor - es y flaut - as de met - al,

Em Bm F♯7

Ven - í - an del des - iert - o __ de los cer - ros __
Y tod - a aque - lla multi - tud __ com - pren - dió la __
Sem - brand - o las sem - ill - as __ que to - dos __

Bm D 4 Em 4

y del mar. __
herm - an - dad. __
goz - ar - án. __

F♯m 2 F♯7 2 Bm 4 F♯m 4 Em 4

1. F♯7 3 — El
2. F♯7 3 — Vol -
3. F♯7 2 Bm 2 FINE

Canción del minero

Words and Music by
VICTOR JARA

12 | Bb | Bbm | Bb | Bbm

(1) Voy ... Ven - go
(2) Abro ... Sa - co.
(3) Mira ... O - yo

Bb | Bbm | Bb | Bbm | Ab

Su - bo ... Ba - jo ... To - do pa - ra
Su - do ... San - gro ... To - do pa'l
Pien - sa ... Gri - ta ... Na - da es lo

Bb | Ab | Bbm | Bb | Bb

qué. Na - da pa - ra mí.
patrón. Na - da pa'l do - lor.
peor. To - do es lo mejor

Min - er - o

Bb | Bbm | Bb | Bbm | Bb

soy a la mi - na voy, A la muer - to voy,

To Coda
3rd time

Bb | Bb | Bbm | Bb | Bbm | 1 Bb | 2 Bb

D.S. al Coda

Min - er - o soy.

CODA

Bb | Bb | Bbm | Bb | Bbm | Bb

FINE

Hu - ma - no soy.

El aparecido

Words and Music by
VICTOR JARA

(1) Ab - re sen - das por los cer ___ ros ___
de - ja su hue - lla en el vien ___ to el a - gui -
-la le dá el vue ___ lo ___ y lo co - bi - ja el si-
-en ___ ci - o. (Inst. -----
-------)

CHORUS

Corr-e - le, corr-e - le, corr-e - le, por a-quí, por all-í, por all-
-í, Corr-e - le, corr-e - le, corr-e - lé, Corr-e - le que te van a ma - tar, Corr-e-
- le, corr-e - le, corr-e - le. Corr-e - le que te van a ma - tar, Corr-e-
- le, corr-e - le, corr-e - le. ___

FINE

(Inst. ---

D.S. (with repeat) al fine.

(2) Nunca se quejó del frío
nunca se quejó del sueño
el pobre siente su paso
y lo sigue como ciego.

Correlé, correlé, etc. . .

(3) Su cabeze es rematada
por cuervos con garra de oro.
Como lo ha crucificado
la furia del poderoso.

(4) Hijo de la rebeldía
lo siguen veinte más veinte.
Porque regalá su vida,
ellos le quieren dar muerte.

Correlé, correlé, etc. . .

Cuando voy al trabajo

Words and Music by
VICTOR JARA

(2) Cuando el turno termina,
y la tarde va,
estirando su sombra
por el tijeral,
y al volver de la obra
discutiendo entre amigos,
razonando cuestiones
de este tiempo y destino,
pienso en ti,
mi vida, pienso en ti,
en ti, compañera de mis días
y del porvenir,
de las horas amargas y la dicha,
de poder vivir,
laborando el comienzo de una historia,
sin saber, el fin.

Vientos del pueblo

Words and Music by
VICTOR JARA

Am G Dm/F Am Dm/F E7 Am C Em Em7 Bm Dm F Dm

3rd time *To Coda* ⊕

4th time *To Coda* ⊕⊕

De nue - vo qui - e - ren man - char mi tier - ra con san-gre o - brer - a los que ha - blan de lib - er - tad y tien - en las man - os ne - gras los que qui - eren di - vi - dir a la ma - dre de sus hi - jos y qui - er - en re - con - stru - ir la cruz que arrast - ra - ra Crist - o.

After V.1 D.S. | After V. 2.

Qui-
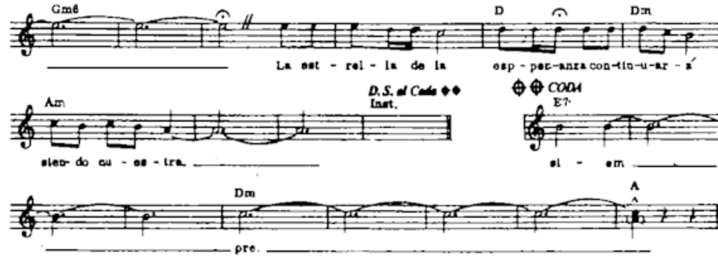
Am Am7 D7 Dm/F C E7 Am

D. S. al Coda ⊕

⊕ CODA

A F♯m F♯m7 C Em B♭/G Gm6

a dia - ri - o no me asus - ta la a-men - a - za pa - tro - nes de la mis - er - ia

(2) Quieren ocultar la infamia
que legaron desde siglos
pero el color de asesinos
no borrarán de su cara
ya fueron miles y miles
los que entregaron su sangre
y en caudales generosos
multiplicaron los panes.

(3) Ahora quiero vivir
junto a mi hijo y mi hermano
la primavera que todos
vamos construyendo a diario
no me asusta la amenaza
patrones de la miseria
la estrella de la esperanza
continuará siendo nuestra.

(4) Vientos del pueblo me llaman
vientos del pueblo me llevan
me esparecen el corazón
y me avientan la garganta
así cantará el poeta
mientras el alma me suene
por los caminos del pueblo
desde ahora y para siempre.

1

Güney Amerika yerlileri arasında bir boy. Yoğ un olarak Peru içlerindeki platolarda yaşamaktadırlar. '

2

Qucchua dilinde bir şarkı

3

Bu şarkıda Victor Jara çocukluk günlerini anlatmaktadır.